

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Факультет менеджменту
Кафедра публічного управління та адміністрування та міжнародної
економіки**

**МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОСНОВИ НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ**

конспект лекцій

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти ОПП «Публічне управління та адміністрування» спеціальності D4 Публічне управління та адміністрування денної та заочної форми здобуття вищої освіти

Миколаїв
2025

УДК 001.8:351
М54

Друкується за рішенням науково-методичної комісії факультету менеджменту Миколаївського національного аграрного університету від 21.11.2025, протокол № 3.

Укладач

І.В. Гончаренко

д-р екон. наук, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування і міжнародної економіки, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

Рецензенти:

А.В. Калініченко –

д-р с-г. наук, професор, Університет Опольський, Польща;

М.В. Дубініна –

д-р екон. наук, професор, завідувачка кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв.

Зміст

Змістовний модуль 1. Теоретичні основи наукового дослідження	4
Тема 1. Сутність і структура наукового дослідження Поняття науки та наукового дослідження. Види наукових досліджень. Структура наукового дослідження. Функції науки в сучасному суспільстві.	4
Тема 2. Методологія наукових досліджень Рівні методології: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий. Методи наукового пізнання: аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання тощо.	10
Тема 3. Вибір теми, постановка мети, завдань, формулювання гіпотез Наукова проблема. Формування об'єкта та предмета дослідження. Постановка мети, завдань, гіпотези дослідження.	15
Тема 4. Організація наукової діяльності Планування, етапи та логіка наукового дослідження. Організаційні форми наукових досліджень. Академічна доброчесність.	17
Змістовний модуль 2. Методи і результати наукового дослідження	26
Тема 5. Методи збирання та обробки наукової інформації Методи емпіричного дослідження. Робота з джерелами. Анкетування, інтерв'ювання, експеримент. Методи статистичного аналізу.	26
Тема 6. Оформлення результатів наукового дослідження. Презентація результатів дослідження Форма подання результатів. Курсові, кваліфікаційні роботи. Статті, тези конференцій, наукові звіти. Бібліографія та посилання. Вимоги до оформлення наукових текстів. Стандарти презентації. Публічний захист. Візуалізація результатів. Виступ перед академічною аудиторією.	36
Список літераткри	51

Тема 1. Сутність і структура наукового дослідження

Поняття науки та наукового дослідження. Види наукових досліджень. Структура наукового дослідження. Функції науки в сучасному суспільстві.

Поняття науки та наукового дослідження

Поняття «наука» має кілька взаємопов'язаних значень. По-перше, наука розглядається як особлива сфера людської діяльності, спрямована на вироблення, накопичення та систематизацію об'єктивних знань про природу, суспільство, мислення і пізнання навколишнього світу. У другому значенні наука постає як результат цієї діяльності, тобто як упорядкована система наукових знань. По-третє, наука функціонує як форма суспільної свідомості та соціальний інститут, що охоплює мережу наукових організацій і спільнот, систему наукової інформації, а також сукупність норм, цінностей і стандартів наукової діяльності.

Безпосередньою метою науки є здобуття знань про об'єктивний і суб'єктивний світ, досягнення об'єктивної істини як адекватного відображення об'єкта суб'єктом пізнання, а також відтворення реальності в її закономірних зв'язках і розвитку, незалежно від індивідуальної свідомості дослідника. У цьому контексті наукове знання охоплює як емпіричний досвід, так і теоретичні ідеї, судження, концепції та цілісну наукову картину світу.

Основними завданнями науки є збирання, опис, аналіз, узагальнення та пояснення фактів; виявлення законів розвитку природи, суспільства і мислення; систематизація отриманих знань; з'ясування сутності явищ і процесів; прогнозування їх подальшого розвитку; а також визначення напрямів і форм практичного використання наукових результатів.

Структура науки може розглядатися з різних позицій залежно від критеріїв поділу її елементів. У загальному вигляді вона охоплює теорію, методологію, методику та техніку наукових досліджень, а також практику впровадження їх результатів. Методика визначається як послідовна або алгоритмізована сукупність дій, операцій, прийомів і методів теоретичної чи практичної діяльності. Методологія, своєю чергою, постає як система принципів і способів організації та побудови наукової діяльності.

З погляду взаємодії суб'єкта й об'єкта пізнання наука включає такі складові: об'єкт (предмет) дослідження, тобто те, на що спрямована пізнавальна діяльність; суб'єкт – конкретного дослідника, науковця або наукову установу; а також власне наукову діяльність, що реалізується через застосування спеціальних методів і прийомів для досягнення об'єктивної істини та виявлення закономірностей дійсності.

У сучасній науці, залежно від сфери, предмета і методу пізнання, розрізняють науки про природу (природничі), науки про суспільство (гуманітарні та соціальні) і науки про мислення та пізнання, до яких належать логіка, гносеологія, епістемологія та інші.

Кожна з цих груп підлягає подальшій диференціації. Так, до гуманітарних наук належать лінгвістика, літературознавство, психологія, соціологія, політологія, філософія, історія тощо. Лінгвістичний цикл, у свою чергу, охоплює стилістику, теоретичну граматику, теоретичну фонетику, лінгвістику тексту, теорію дискурсу, теорію комунікації, прагмалінгвістику та інші дисципліни. Значна частина сучасних мовознавчих напрямів сформувалася на межі гуманітарних, соціальних наук і логіки, зокрема соціолінгвістика, когнітивна лінгвістика, історія мови.

Залежно від характеру завдань, які виконуються в межах дослідницької діяльності, науки також поділяють на теоретичні та прикладні. Окрім цього, у теорії наукового пізнання виділяють чотири основні сектори організації наукової діяльності: академічний, що забезпечує розвиток фундаментальних досліджень; університетський, у межах якого поєднуються фундаментальні й прикладні дослідження; галузевий, орієнтований на впровадження наукових новацій; та промисловий, який забезпечує практичну реалізацію науково-технічних розробок.

Види наукових досліджень. Структура наукового дослідження

Формою існування й розвитку науки є наукове дослідження, тобто науково-дослідна діяльність, спрямована на здобуття та використання нових знань. Наукове дослідження – це цілеспрямована діяльність, орієнтована на

всебічне вивчення об'єкта, процесу або явища, їх структури, взаємозв'язків і закономірностей розвитку, а також на отримання результатів, корисних для суспільної практики. Об'єктом наукового дослідження є матеріальна або ідеальна система, а предметом – її структура, властивості, взаємодія елементів і механізми розвитку.

Наукові дослідження класифікуються за різними ознаками. За джерелом фінансування розрізняють бюджетні, господарсько-договірні та такі, що не мають зовнішнього фінансування. У нормативно-правових актах про наукову діяльність за цільовим призначенням виділяють фундаментальні, прикладні, пошукові дослідження та наукові розробки. Фундаментальні наукові дослідження являють собою експериментальну або теоретичну діяльність, спрямовану на отримання нових знань про основні закономірності будови, функціонування й розвитку людини, суспільства та навколишнього природного середовища. Прикладні дослідження орієнтовані переважно на використання наукових знань для розв'язання конкретних практичних завдань. Вони ґрунтуються на результатах фундаментальних досліджень і спрямовані на їх впровадження в різні сфери діяльності. Пошукові дослідження мають на меті визначення перспективності наукової теми, виявлення можливих напрямів і шляхів розв'язання дослідницьких завдань.

За тривалістю наукові дослідження поділяють на довгострокові, короткострокові та експрес-дослідження. Залежно від форм і методів деякі автори виокремлюють експериментальні, методичні, описові, експериментально-аналітичні, історико-біографічні та змішані типи досліджень. У теорії наукового пізнання також розрізняють два основні рівні дослідження: теоретичний та емпіричний.

Теоретичний рівень характеризується переважанням логічних методів пізнання. На цьому рівні досліджувані об'єкти осмислюються шляхом аналізу, узагальнення, абстрагування та моделювання, розкривається їхня сутність, внутрішні зв'язки та закономірності розвитку. Емпіричний рівень ґрунтується на чуттєвому досвіді, спостереженні та експерименті, а отримані факти підлягають подальшій логічній обробці.

Структурними компонентами теоретичного пізнання є проблема, гіпотеза і теорія. Проблема постає як складне теоретичне або практичне завдання, способи розв'язання якого ще не відомі або з'ясовані неповністю. Її актуальність зумовлюється необхідністю подолання наявних суперечностей і вдосконалення наукових знань. Гіпотеза являє собою науково обґрунтоване припущення щодо причин явищ, структури об'єктів і характеру зв'язків між їх елементами. Вона має бути релевантною фактам, піддаватися перевірці, узгоджуватися з наявними науковими знаннями, володіти пояснювальною силою та відзначатися простотою.

Теорія є логічно впорядкованою, концептуально цілісною системою знань, що адекватно відображає певну сферу дійсності. Вона не лише описує факти, а й пояснює їх походження, розвиток і взаємозв'язки. У сучасній методології науки в структурі теорії виокремлюють початкові підстави (поняття, принципи, закони, аксіоми), ідеалізований об'єкт, логіку побудови теорії, філософські та соціальні установки, а також систему висновків і положень.

Поняття є формою мислення, що відображає істотні ознаки предметів і явищ. Категорії становлять найбільш загальні та фундаментальні поняття. Наукові терміни є словесним вираженням понять і формують понятійний апарат відповідної науки. Думка постає у формі судження, в якому щось стверджується або заперечується. Принципи виступають як керівні ідеї, що визначають напрям наукового пізнання, і поділяються на теоретичні та методологічні.

Серед основних принципів наукового дослідження виокремлюють об'єктивність, системність, єдність історичного та логічного, концептуальну цілісність, відповідність мети й методів, дотримання наукової етики, а також логічну зв'язність усіх структурних компонентів роботи.

Аксіома є положенням, що не потребує доказу і слугує вихідним для побудови теорії. Закон визначається як об'єктивний, необхідний і стійкий зв'язок між явищами. Закономірність розглядається як система взаємопов'язаних законів. Наукове положення є сформульованим твердженням, ідея – інтуїтивним поясненням або провідним смисловим ядром теорії. Концепція постає як цілісна

система поглядів, об'єднаних спільною ідеєю, і тісно пов'язується з поняттям парадигми як домінуючої наукової моделі певної історичної епохи.

Функції науки в сучасному суспільстві

Наука виступає не лише як система знань, а як соціальний інститут, що забезпечує вироблення теоретичних моделей, емпіричну перевірку гіпотез і впровадження результатів у практику. Саме через науково-дослідницьку діяльність відбувається зв'язок між теорією і реальними управлінськими рішеннями, між абстрактним знанням і конкретними соціальними змінами. У сфері публічного управління наукові дослідження виконують аналітичну, прогностичну, критичну, інноваційну та регулятивну функції, сприяючи вдосконаленню форм, методів і технологій управлінської діяльності.

Науково-дослідницька діяльність є ключовою ланкою, яка забезпечує осмислення соціальних проблем, виявлення їхніх причин, наслідків і можливих шляхів подолання. Дослідження спрямовані на вивчення факторів, що ускладнюють соціальне функціонування людини й соціальних груп, аналіз потреб населення, оцінку ефективності діяльності органів влади, соціальних програм і проектів. Водночас наука виконує інтегративну функцію, поєднуючи різні галузі знань, а також забезпечує формування доказової бази для ухвалення управлінських рішень.

Історично наукові уявлення про суспільство тривалий час формувалися переважно в межах філософських ідей і теоретичних доктрин. Практика управління майже не була пов'язана з емпіричними дослідженнями, а соціальні процеси осмислювалися на рівні абстрактних моделей. Підґрунтям цих теорій стали праці античних мислителів, зокрема Платона та Аристотеля, які запропонували перші системні пояснення суспільного устрою. Лише з часом соціальні проблеми почали досліджуватися експериментально, що зумовило становлення прикладної соціальної науки.

Ранні соціальні теорії були зорієнтовані на поліпшення суспільного життя та активне втручання в існуючі соціальні порядки. Вони поєднували ідеї реформізму, раціонального активізму й романтичного ентузіазму, що сприяло розвитку якісних дослідницьких методів. Активізація досліджень, за Р. Парком,

була безпосередньо пов'язана з формуванням державного управління, яке почало орієнтуватися на фактичні дані та експертні висновки.

До початку XX століття академічна наука й соціальні дослідження розвивалися паралельно. Теоретичні доктрини прагнули пояснити загальні закономірності суспільного розвитку, тоді як прикладні дослідження зосереджувалися на конкретних проблемах бідності, злочинності, безробіття, житлових умов, охорони здоров'я. Саме в цей період сформувалося поняття «соціальні проблеми» як об'єкт державного втручання та реформ.

Класичним прикладом прикладного соціального дослідження стала праця Ч. Бута «Життя і праця населення Лондона», у якій вперше було використано картографування соціальних даних. Подальший розвиток соціальних досліджень пов'язаний із застосуванням вибірових методів, кількісного аналізу та масових опитувань. У США на межі XIX–XX століть соціальні дослідження стали інструментом соціальної допомоги й реформ, що зумовило активне залучення волонтерів, розвиток методичних рекомендацій та поєднання якісних і кількісних методів.

Особливе місце в історії методології посідає кейс-стаді, що передбачає всебічне вивчення окремого випадку. Цей підхід поєднав соціологічний аналіз із психодинамічними концепціями та став основою індивідуальної соціальної роботи. Біографічний метод, що базувався на аналізі особистих документів, дозволив глибше зрозуміти мотивацію соціальної поведінки та механізми адаптації особистості.

Упродовж XX століття методологія соціальних досліджень еволюціонувала від описових кейсів до складних статистичних моделей, експериментальних перевірок і масових опитувань. Це забезпечило перехід до науково обґрунтованого управління, заснованого на доказах. У другій половині століття дослідження стали важливим інструментом оцінювання ефективності соціальних програм і державних інституцій.

В Україні соціальні дослідження пройшли складний шлях розвитку — від переписів населення до сучасних міждисциплінарних наукових центрів. Після здобуття незалежності було створено низку дослідницьких установ, які

поєднують теоретичні розробки з масштабними емпіричними проектами. Сьогодні наукові дослідження виконують ключову функцію у формуванні державної політики, соціального прогнозування та оцінювання суспільних процесів, підтверджуючи провідну роль науки як рушійної сили розвитку сучасного суспільства.

Тема 2. Методологія наукових досліджень

Рівні методології: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий.

Методи наукового пізнання: аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання тощо.

Рівні методології: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий

Методологія наукового пізнання має багаторівневу структуру, у межах якої кожен рівень виконує власну функцію та визначає логіку, спрямованість і способи дослідження.

Філософський рівень методології формує світоглядні засади наукового пізнання. Він визначає, як *дослідник розуміє реальність, людину, істину та процес пізнання*. Саме на цьому рівні задаються універсальні принципи, що лежать в основі будь-якої науки.

Принцип об'єктивності Цей принцип означає, що явища та процеси існують незалежно від свідомості дослідника, а завдання науки — відобразити їх такими, якими вони є насправді. Наукове знання повинно ґрунтуватися на фактах, логічних доказах і перевірюваності, а не на особистих переконаннях, ідеологічних настановах чи емоціях.

Об'єктивність вимагає: неупередженості; перевірки результатів; відтворюваності дослідження.

Принцип детермінізму Він стверджує, що всі явища мають причини і не виникають випадково. У суспільних процесах це означає, що поведінка людей, соціальні зміни та конфлікти зумовлені економічними, політичними, культурними й психологічними чинниками.

Цей принцип дозволяє: виявляти причинно-наслідкові зв'язки; прогнозувати розвиток процесів; пояснювати соціальні та природні явища.

Принцип розвитку Згідно з ним, реальність перебуває в постійному русі, зміні та становленні. Жодне явище не є раз і назавжди сталим — воно має історію виникнення, етапи трансформації та можливі напрями подальшого розвитку.

Для науки це означає: необхідність аналізувати процеси в динаміці; враховувати історичний контекст; розглядати суперечності як джерело розвитку.

Принцип взаємозв'язку і цілісності Цей принцип виходить з того, що жодне явище не існує ізольовано. Усі елементи реальності пов'язані між собою й утворюють складні системи.

У дослідженні це вимагає: аналізувати об'єкт у системі зв'язків; враховувати вплив середовища; поєднувати різні рівні аналізу (індивідуальний, груповий, суспільний).

Принцип єдності теорії та практики Наукове пізнання не обмежується лише поясненням світу — воно має бути спрямоване на його перетворення. Теорія перевіряється практикою, а практика збагачує теорію новими проблемами та фактами.

Цей принцип забезпечує: прикладну цінність науки; орієнтацію на реальні потреби суспільства; зворотний зв'язок між знанням і дією.

Принцип істинності та перевірюваності Наукове знання повинно бути доказовим і відкритим до перевірки. Будь-яка теорія визнається істинною лише доти, доки вона підтверджується фактами й витримує критику.

Цей принцип забезпечує: розвиток науки; самокорекцію знання; відмежування науки від ідеології та псевдонауки.

Загальнонауковий рівень методології охоплює принципи, підходи й методи, що використовуються у багатьох галузях науки незалежно від їхнього предмета. Він забезпечує логічну й організаційну єдність дослідження. До нього належать: системний, структурно-функціональний, процесний, діяльнісний підходи; аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання, абстрагування; методи формалізації, класифікації, порівняння.

Загальнонауковий рівень слугує «містком» між філософськими засадами та спеціальними методами конкретних наук.

Конкретно-науковий рівень методології пов'язаний із методами й процедурами, характерними для окремих галузей знань (соціології, економіки, педагогіки, менеджменту тощо). Він безпосередньо забезпечує отримання емпіричних даних і їх інтерпретацію. Прикладами є: соціологічне опитування, інтерв'ю, контент-аналіз; економіко-статистичні методи; експеримент, спостереження, кейс-стаді.

Таким чином, філософський рівень визначає загальну логіку пізнання, загальнонауковий — універсальні способи дослідження, а конкретно-науковий — спеціальні методи в межах окремих наук.

Шляхи, способи пізнання і перетворення об'єктивної дійсності називають методами. За допомогою методів кожна наука отримує інформацію про досліджуваний об'єкт, аналізує й обробляє виявлені дані та включає їх у систему вже наявних знань. Саме через методи здійснюється перехід від емпіричних фактів до теоретичних узагальнень і практичних рекомендацій. Рівень розвитку науки значною мірою визначається досконалістю її методів, їхньою валідністю, надійністю та здатністю адекватно відображати реальність.

Особливо важливу роль методи відіграють у пізнанні соціальних процесів, де об'єкт дослідження є складним, динамічним і залежним від людської свідомості. Володіння різними методами дозволяє дослідникові глибше інтерпретувати соціальні явища, критично осмислювати наукові досягнення та продуктивно застосовувати їх на практиці. Отже, в основі методологічного знання лежить вчення про метод як універсальний спосіб здобуття знань і здійснення наукової та практичної діяльності.

Сучасна система наукових методів є надзвичайно різноманітною, що зумовлює наявність кількох класифікацій. За рівнем наукового пізнання розрізняють теоретичні та емпіричні методи. До теоретичних належать аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання, системний аналіз та інші, а до емпіричних — спостереження, експеримент, аналіз документів.

За послідовністю дослідницьких дій методи поділяють на ті, що застосовуються для вивчення об'єкта, та ті, що використовуються для обробки здобутих даних. Останні включають кількісні й якісні методи, зокрема кореляційний, факторний і кластерний аналіз.

За характером дій дослідника виділяють організаційні, емпіричні, методи обробки даних та інтерпретаційні. Емпіричні методи охоплюють обсерваційні, експериментальні, психодіагностичні, проксиметричні, біографічні та метод моделювання.

Відповідно до мети й тривалості дослідження розрізняють метод поперечних зрізів і лонгітюдний метод. За особливостями об'єкта вивчення застосовують методи дослідження психічних процесів, продуктів діяльності та різних характеристик соціальної поведінки.

До загальнонаукових теоретичних методів належать аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, конкретизація та системний аналіз. Аналіз полягає в уявному або практичному розчленуванні об'єкта на складові частини, тоді як синтез, навпаки, поєднує ці елементи в єдину цілісність. Індукція дозволяє робити загальні висновки на основі вивчення окремих фактів, а дедукція — виводити окремі твердження із загальних положень.

Аналогія ґрунтується на подібності об'єктів і дає змогу переносити знання з одного явища на інше. Моделювання використовує матеріальні або ідеальні аналоги для вивчення складних систем. Абстрагування полягає у відокремленні істотних ознак, а конкретизація — у відтворенні об'єкта в усій повноті його зв'язків. Системний аналіз розглядає об'єкт як цілісну систему взаємопов'язаних елементів.

Емпіричні методи базуються на безпосередньому досвіді. Спостереження є початковою формою наукового пізнання і полягає у фіксації змін об'єкта в природних або спеціально створених умовах. Воно може бути включеним або невключеним, відкритим чи прихованим, польовим або лабораторним, суцільним або вибіркоvim, стандартизованим чи вільним.

Експеримент передбачає активне втручання дослідника в досліджуваний процес і контроль умов його перебігу. Він може бути науковим або прикладним, лабораторним або природним, однофакторним або багатфакторним, паралельним чи послідовним.

Метод аналізу документів використовується для вивчення письмових, статистичних та іконографічних джерел. Він здійснюється у формі традиційного або формалізованого (контент-аналізу) підходу. Контент-аналіз передбачає кількісну обробку тексту шляхом підрахунку частоти вживання певних смислових одиниць та їх подальшу інтерпретацію.

Таким чином, система методів наукового пізнання є складною і багаторівневою. Її застосування забезпечує наукову обґрунтованість результатів дослідження та сприяє розвитку теорії й практики.

Тема 3. Вибір теми, постановка мети, завдань, формулювання гіпотез
Наукова проблема. Формування об'єкта та предмета дослідження. Постановка мети, завдань, гіпотези дослідження.

Вибір теми, формування мети, завдань і гіпотез наукового дослідження

Вибір теми є першим і принципово важливим етапом наукового дослідження, адже саме він визначає загальний напрям наукового пошуку, коло проблем і можливі результати. Тема повинна бути актуальною, науково значущою, відповідати сучасному стану науки та потребам суспільної практики. Формулювання теми ґрунтується на усвідомленні проблемної ситуації, тобто суперечності між потребою в знаннях і їх фактичною недостатністю або суперечливістю.

Наукова проблема є складним пізнавальним завданням, що потребує теоретичного осмислення і практичного розв'язання. Вона виникає тоді, коли існуючі знання не дають змоги пояснити певне явище або процес. Постановка проблеми передбачає виявлення дефіциту знань, усвідомлення необхідності його подолання та формулювання проблемної ситуації спочатку природною мовою, а

згодом у наукових термінах. У практиці досліджень вибір проблеми часто обмежується реальними можливостями дослідника, зокрема доступом до респондентів, наявністю методик вимірювання та ресурсів.

Проблеми дослідження поділяються на логіко-пізнавальні, що зумовлені браком знань про соціальні процеси, та предметні, які виникають унаслідок зіткнення інтересів соціальних груп. Саме наявність носія проблеми дозволяє визначити об'єкт дослідження, яким є та частина реальності, на яку спрямоване наукове пізнання. У соціальних науках об'єктом найчастіше виступають соціальні явища, процеси або спільноти.

Предмет дослідження є конкретизованим аспектом об'єкта, тобто ті його властивості й зв'язки, що підлягають вивченню в межах певної науки. Предмет завжди має наукову обмеженість і визначає логіку дослідження, його мету та завдання. Мета дослідження відображає очікуваний кінцевий результат і є уявленням дослідника про той стан об'єкта, який має бути досягнутий у процесі наукового пошуку. Вона конкретизується через систему завдань, що визначають основні етапи досягнення мети та напрями дослідницької роботи.

Завдання дослідження поділяються на історико-діагностичні, теоретико-моделювальні та практично-перетворювальні. Перші спрямовані на аналіз історії проблеми та уточнення понять, другі — на виявлення сутності й структури об'єкта та побудову його моделей, треті — на розробку практичних рекомендацій і способів удосконалення соціальних процесів.

Важливим елементом програми дослідження є гіпотеза, яка становить наукове припущення щодо характеру зв'язку між змінними. Вона формується як попередня відповідь на проблему і перевіряється в ході емпіричного дослідження. Гіпотези повинні бути чіткими, конкретними, емпірично перевірюваними та вільними від оціночних суджень. Вони можуть виводитися дедуктивно з теорій, індуктивно зі спостережень або шляхом інтуїтивних узагальнень.

Для переходу від теоретичних понять до емпіричного рівня використовуються змінні, які є вимірюваними характеристиками досліджуваних явищ. Розрізняють залежні, незалежні та контрольні змінні. Залежна змінна

відображає наслідок, незалежна — ймовірну причину, а контрольні змінні застосовуються для усунення випадкових впливів і перевірки причинного характеру зв'язків.

Логічний аналіз основних понять забезпечує точне розуміння їх змісту, структури та взаємозв'язків, що, своєю чергою, впливає на добір методів і інструментарію збору даних. Не менш важливим є визначення одиниць аналізу, тобто найменших елементів досліджуваного явища. Невідповідність між одиницями аналізу та рівнем узагальнення може призвести до серйозних методологічних помилок.

Програма наукового дослідження є стратегічним документом, що містить теоретико-методологічні передумови, гіпотези та процедури їх перевірки. Вона складається з методологічної та методичної частин і доповнюється робочим планом, який визначає послідовність етапів, ресурси та строки виконання. Робочий план охоплює підготовку програми й інструментарію, організацію емпіричного етапу, обробку даних і підготовку підсумкових звітів.

Таким чином, чітко сформульована проблема, правильно визначені об'єкт, предмет, мета, завдання та гіпотези, а також наявність науково обґрунтованої програми і робочого плану є необхідними умовами результативного наукового дослідження.

Тема 4. Організація наукової діяльності

Планування, етапи та логіка наукового дослідження. Організаційні форми наукових досліджень. Академічна доброчесність.

Наукове дослідження є цілеспрямованим і логічно впорядкованим процесом здобуття нового знання, який потребує попереднього планування, чіткої організації та дотримання послідовності етапів. Планування виступає методологічною основою дослідження, оскільки дозволяє визначити стратегічні орієнтири наукового пошуку, узгодити мету з ресурсними можливостями, встановити терміни виконання та передбачити очікувані результати. На цьому етапі формується концепція дослідження, окреслюється проблема, уточнюються

об'єкт і предмет, визначаються мета, завдання, гіпотези, методи та джерельна база.

Логіка наукового дослідження полягає у послідовному переході від теоретичного усвідомлення проблеми до її емпіричного вивчення та практичного узагальнення результатів. Вона передбачає рух від абстрактного до конкретного, від загального до часткового і знову до загального на новому рівні узагальнення. Наукове пізнання починається з аналізу стану розробленості проблеми, критичного огляду наукових джерел і формування теоретичної моделі об'єкта. Наступним кроком є побудова програми дослідження, що включає систему гіпотез і способів їх перевірки.

Етапи дослідження логічно пов'язані між собою і взаємно зумовлюють наступний хід роботи. Підготовчий етап охоплює вибір теми, формулювання проблеми, визначення мети й завдань, розробку програми та інструментарію. На емпіричному етапі здійснюється збір фактичних даних, їх первинна обробка, систематизація та перевірка гіпотез. Аналітико-інтерпретаційний етап передбачає глибоке осмислення отриманих результатів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання наукових висновків. Завершальний етап пов'язаний з оформленням результатів, їх оприлюдненням, апробацією та впровадженням у практику.

Організаційні форми наукових досліджень залежать від масштабів, мети та характеру наукових завдань. Вони можуть здійснюватися в межах індивідуальної наукової роботи, діяльності наукових колективів, науково-дослідних установ, університетських центрів, лабораторій, наукових шкіл і міждисциплінарних проєктів. Сучасна наука дедалі частіше розвивається в межах міжнародних консорціумів і мережевих дослідницьких спільнот, що сприяє обміну знаннями та інтеграції різних наукових підходів. Особливе значення мають грантові програми, які забезпечують фінансування та стимулюють інноваційні дослідження.

У повсякденному житті ми вживаємо твердження двох типів: позитивні і нормативні. Однією з особливостей науки як такої є її здатність чітко розрізняти

твердження про те, що сталося (позитивні), і твердження про те, чому бажано б статися (нормативні).

Позитивні твердження стосуються того, що сталося, стається, або станеться. Нормативні – про те, що могло б статися. Останні значною мірою залежать від суджень про те, що таке «добре» і що таке «погано», і таким чином тісно пов'язані з нашим філософським, життєвим, культурним і релігійним досвідом.

Виходячи з цього визначення, наука намагається користуватися твердженнями, вільними від ціннісних компонентів. Однак на практиці надзвичайно важко відокремити вірування, що існують в суспільстві, та ідеї, які панують в суспільстві. Іноді суспільні цінності проникають у науку, вказуючи на перспективи її розвитку, а іноді наукові досягнення інкорпорується в суспільні вірування.

Соціальні науки мають справу з феноменами, які зазвичай уже давно проінтерпретовані людьми й наділені ними ціннісними значеннями в повсякденному житті. Саме це є однією з принципових відмінностей між соціальними та природничими науками.

Ціннісні судження розміщуються між світом фактів та світом особистих уподобань. Частина вчених вважає, що в процесі дослідження треба максимально уникати використання ціннісних суджень шляхом постановки універсальних об'єктивних запитань. Інша частина наполягає, що цінності є фундаментальною складовою природи людини, а тому наука не повинна їх уникати. Не слід намагатися знизити роль ціннісних суджень – варто шукати ті цінності, на яких вони базуються, і те, яким чином впливають на самі судження.

Цінності в процесі дослідження

Будь яке дослідження включає ціннісний компонент і зазнає від нього істотного впливу. Аналізуючи результати дослідження, слід поставити низку простих запитань: хто його фінансував? з яким наміром воно проводилося? хто та яким чином його проводив? як воно було сплановано й проведено? яким чином було інтерпретовано та використано його результати? Такий підхід дозволяє зрозуміти контекст, у якому відбувалося дослідження, та вплив на нього

можливих факторів етичного чи політичного характеру. Варто пам'ятати, що кожне дослідження явно чи приховано зазнає їх впливу на різних етапах.

1. Інтерес, який зумовлює дослідження.
2. Мета, завдання та планування дослідження.
3. Процес збирання даних.
4. Інтерпретація даних.
5. Використання результатів дослідження.

Слід враховувати, що різноманітні соціальні групи мають відмінні інтереси та зазвичай роблять усе можливе для задоволення цих інтересів. Визначення проблеми дослідження на основі цінностей впливає на всі етапи дослідження, насамперед на його цілі. Процес постановки проблеми залежить від кількох факторів, які, своєю чергою, перебувають під впливом цінностей або відображають домінування цінностей певної соціальної групи в суспільстві. Такими факторами, зокрема, є культура, історія та влада в суспільстві.

Різні культури мають різні системи цінностей. Оскільки ціннісні системи груп відрізняються, те, що є проблемою для однієї групи, може не бути проблемою для іншої. Також варто зауважити, що ціннісні відмінності існують не тільки між суспільствами, а й у межах одного суспільства.

Суспільства змінюються в процесі історичного розвитку, а разом з ними змінюється сприйняття соціальної реальності та соціальних проблем. Те, що сприймається як неприйнятне, девіантне в один момент історичного розвитку, може сприйматися як норма через деяких час. Плануючи дослідження, дослідник повинен брати до уваги швидкі зміни, яких зазнає суспільство.

Влада нерівномірно розподілена між різними групами суспільства. Визначення певного соціального феномена як проблеми залежить від наявності більшої влади у тих, хто визначає, ніж у тих, кого визначають як проблему. Відповідно дослідник повинен вивчати не тільки проблему, а й середовище та цінності, які спричинили постановку саме цієї проблеми.

Таким чином, «об'єктивність» дослідження слід аналізувати з точки зору того, для кого та чому воно є об'єктивним. Наприклад, феміністки вважають, що об'єктивні дослідження фемінізму, що проводяться дослідниками чоловіками,

насправді зазнають сильного впливу «чоловічих» цінностей на всіх етапах проведення, а саме: постановки проблеми, визначення дослідницьких задач, планування, збирання даних, їх обробки та інтерпретації. Важливим також є вплив замовника, тобто того, хто замовляє та оплачує дослідження. Психологічний тиск, бажання задовольнити замовника призводить до вибіркості. Тобто значення одних результатів дослідження применшується чи взагалі замовчується, а інших – перебільшується.

Отже, досліднику надзвичайно важко, а радше неможливо уникнути впливу цінностей та ціннісних суджень. Однак кваліфікований фахівець повинен пам'ятати та максимально враховувати те, яким чином вони впливають на різні етапи процесу дослідження. Особливо це важливо на етапі інтерпретації та ознайомлення ширшої громадськості з результатами дослідження.

Проте є й прихильники об'єктивної, «чистої» науки. Вони вважають, що досягти об'єктивності дослідження можна, якщо розмежувати «інформативні» та «характеризуючі» ціннісні судження. Інформативні ціннісні судження пов'язані з прийняттям або неприйняттям певних моральних і соціальних ідеалів. Наприклад, неприйняття способу життя певних соціальних груп.

Характерезуючі ціннісні судження пов'язані з визначенням рівня, до якого те чи інше соціальне явище наявне в суспільстві. Наприклад, визначення протестного рівня населення. На думку вчених, об'єктивне дослідження повинно мати справу винятково з характерезуючими ціннісними судженнями. Водночас, М. Вебер стверджував, що дослідження, яке спирається суто на факти, не покаже інших результатів, ніж нерівний розподіл влади в суспільстві. Особливо помітним це є в соціальній роботі. Дослідження дискримінації чи соціального виключення, позбавлене ціннісних суджень дослідника щодо неприпустимості такого явища, навряд чи принесе якісь інші результати, крім констатації самого факту дискримінації.

У будь-якому разі завдання дослідження полягає в тому, щоб допомогти людям знайти найкращий шлях досягнення поставленої мети. Соціальне дослідження має вказувати на позитивні та негативні сторони використання

певних засобів, на соціальні, економічні та політичні наслідки їх застосування, але не на те, які цінності й кому слід сповідувати.

Етичні аспекти соціального дослідження

Етика – це набір стандартів, за допомогою яких певна група або громада регулює власну поведінку. За допомогою етики визначаються прийнятні й неприйнятні засоби досягнення цілей. Можна говорити про «етику дослідження», «медичну етику», «бізнес-етику» тощо. Дж. Барнс визначив етичну проблему в контексті соціального дослідження як явище, «яке виникає, коли ми намагаємося зробити вибір між одним напрямком дій чи іншим, спираючись не на доцільність чи ефективність, а з огляду на стандарти того, що є морально правильним чи неправильним».

Етичні рішення базуються на принципах, а не на доцільності. Етичні рішення в процесі дослідження ухвалюються не з точки зору того, що буде корисним для дослідника чи замовника. Вони повинні враховувати інтереси всіх сторін, що беруть у ньому участь. Етичні рішення дослідника, своєю чергою, залежать від цінностей, які він або його соціальне середовище сповідує.

Співвідношення етичного аспекту і практики соціального дослідження значно складніше, ніж у соціології. Варто згадати про те, що Етичний кодекс соціолога існує, а для соціальних досліджень вчені й практики все ще не можуть дійти взаємно прийняттого результату.

За браком єдиного зведення етичних правил вчені радять користуватися двома головними підходами до вирішення етичних питань у соціальних дослідженнях – деонтологічним та консеквенціалістичним. Деонтологічний підхід до моральних проблем пов'язаний з іменем І. Канта. Згідно з його ідеями, етичні судження в соціальних дослідженнях мають відповідати етичним принципам самого дослідження. Етика дослідження є універсальною. Її слід дотримуватися незалежно від місця та умов, у яких опинився дослідник. На практиці це означає, що для проведення дослідження достатньо простої згоди тих, хто підлягає дослідженню, стати його об'єктом. Між тим, така згода вимагає від об'єкта дослідження розуміння його цілей, процесу та можливих наслідків. З іншого боку, дослідник повинен виконати всі можливі кроки для гарантування

безпеки особи, враховуючи можливість того, що результати дослідження можуть бути використані з іншою метою, ніж планувалося. Зрозуміло, що надзвичайно складно гарантувати повне дотримання цих принципів, беручи до уваги той факт, що дослідник може отримувати інформацію, яка суперечить закону, моральним або етичним нормам.

З точки зору консеквенціалізму група моральних теорій, у яких критерієм моральної оцінки будь-якої дії або бездіяльності є її результат, дотримання принципів не є головною вимогою. Все залежить від ситуації, в якій опинився дослідник, та її можливих наслідків. Наприклад, дослідник повинен суворо дотримуватися принципів анонімності та конфіденційності. Але у випадках, коли є обґрунтована потреба, дослідник може відступити від них. У випадку, коли стає відомо про підготовку до скоєння злочину, слід порушити зазначені принципи. Прихильники консеквенціалізму виступають проти створення стандартизованих жорстких етичних норм для соціальних досліджень (деонтологічний підхід), вважаючи це зазіханням на свободу проведення досліджень.

Взаємозв'язок між етикою і соціальним дослідженням

Взаємозв'язок між етикою і соціальним дослідженням відображає співвідношення засобів та кінцевого результату дослідження. На думку М. Вебера, брак етики можна констатувати тоді, коли етично добрі цілі виправдовують етично небезпечні засоби та наслідки. Іншими словами, цілі не можуть виправдовувати засоби. Ця проблема є особливо гострою в наш час, коли замовниками досліджень в соціальній сфері все частіше виступають держава та органи місцевого самоврядування. Замовники мають прямий інтерес як у процесі дослідження, так і в його результатах. Наприклад, визначення кількості населення, що проживає за межею бідності, може бути пов'язаним з іміджем певної політичної сили або з потребою збільшити чи зменшити витрати на допомогу цій категорії людей. У такому випадку можливий вплив як на планування дослідження, визначення індикаторів, так і на інтерпретацію результатів.

У контексті соціальної роботи існує ще один важливий етичний аспект. Значна частина досліджень спирається на думку більшості, а соціальна робота часто має справу з людьми, які виключені з соціального життя, належать до меншості й маргінальних груп.

Отже, важливим етичним аспектом соціального дослідження є незалежність дослідника. Вона включає в себе можливість самостійного ухвалення рішень на всіх етапах дослідження, незалежність від фінансового чи іншого тиску з боку замовника, свободу рішень щодо співвідношення мети і засобів.

У ході проведення наукової діяльності неодмінною умовою є дотримання вимог академічної доброчесності. Під нею розуміють цілісний набір етичних правил, на які мають орієнтуватися усі учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової чи творчої діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання або наукових досягнень. Вимоги щодо дотримання правил академічної доброчесності усіма категоріями педагогічних, науково-педагогічних, а також наукових кадрів має на увазі: – проставляння покликань на використанні джерела інформації у випадку запозичення звідти певних ідей, положень, даних; – урахування законодавчих норм згідно з умовами дотримання авторського права; – оприлюднення правдивої й достовірної інформації щодо результатів реалізації власних досліджень та провадження науковопедагогічної роботи; – нагляд за виконанням етичних правил академічної доброчесності усіма здобувачами освіти. У свою чергу дотримання канонів академічної доброчесності здобувачами освіти включає: – старанну й самостійну підготовку поставлених навчальних завдань та реалізацію різних задач у межах поточної та підсумкової форм контролю знань (відповідно до студентів з особливим освітніми потребами вказаний пункт застосовується, виходячи з їх індивідуальних спроможностей та наявних потреб); – покликання на застосовані джерела, якщо звідти узяті деякі тези, твердження, інформаційні відомості; – урахування законодавчих норм по відношенню до авторського права; – представлення об'єктивної інформації про власні досягнення у процесі реалізації навчальної, науково-дослідної, творчої

роботи. Недотриманням положень кодексу академічної доброчесності вважається: 1) академічний плагіат – часткова чи повна репрезентація результатів наукової діяльності інших дослідників як наслідків власної роботи, або повторне відтворення вже раніше опублікованих документальних текстів за авторством інших осіб, позбавлених згадки про них; поширеною формою академічного плагіату також виступає самоплагіат (являє собою відтворення без відповідного покликання на першоджерело інформаційних відомостей власних попередньо оприлюднених текстів, що вже побачили світ); 2) фабрикація – свідомо фальсифікація отриманих результатів наукових досліджень, покликань, чи певних даних, що мають пряме відношення до освітнього процесу; 3) обман – свідоме представлення неправдивих відомостей стосовно до персональної навчальної чи наукової роботи, або організаційних параметрів освітнього процесу; 4) списування – застосування (без отримання дозволу) сторонніх, зовнішніх інформаційних джерел в ході оцінювання справжніх результатів навчання; 5) хабарництво – надання чи одержання безпосереднім фігурантом освітнього процесу фінансових коштів, або пропозицій, які стосуються різноманітних послуг матеріального/нематеріального характеру задля прагматичного отримання якоїсь незаконної вигоди під час освітнього процесу. Згідно з фактом порушення базових принципів академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні працівники та наукові кадри закладів освіти підлягають притягненню до наступних мір академічної відповідальності, як от: – відмова претенденту в справі щодо присудження наукового ступеня чи присвоєння очікуваного вченого звання; – застосування заходів щодо позбавлення вже присудженого наукового ступеня чи раніше отриманого вченого звання; – скасування можливості брати участь у функціонуванні окреслених законом органів чи обіймати законодавчо прописані посади. Відповідно до випадків порушення академічної доброчесності здобувачі освіти підлягають притягненню до таких форм академічної відповідальності: – запровадження повторної здачі робіт чи проходження оцінювання; – застосування повторного проходження та опанування певної навчальної дисципліни; – оформлення відрахування з конкретного закладу освіти (виняток

становлять здобувачі загальної середньої освіти). Останніми десятиріччями питання академічної доброчесності набуло значної актуальності на всіх рівнях освіти та науки, оскільки декларує морально-етичні чесноти провадження освітньої та науково-дослідної діяльності.

Змістовний модуль 2. Методи і результати наукового дослідження

Тема 5. Методи збирання та обробки наукової інформації

Методи емпіричного дослідження. Робота з джерелами. Анкетування, інтерв'ювання, експеримент. Методи статистичного аналізу.

Збирання та обробка наукової інформації є невід'ємними складовими наукового дослідження. Вони забезпечують формування достовірних даних, на основі яких дослідник перевіряє гіпотези та робить наукові висновки. Методи дослідження поділяються на емпіричні, теоретичні та статистичні, проте особливе значення у соціальних і гуманітарних науках мають емпіричні підходи, що дозволяють отримати первинну інформацію про об'єкти та процеси дослідження.

Емпіричні методи дослідження спрямовані на безпосереднє вивчення явищ у реальних умовах і включають спостереження, анкетування, інтерв'ювання та експеримент. Спостереження дозволяє фіксувати поведінку, події чи процеси без втручання в них, що забезпечує об'єктивність зібраної інформації. Анкетування передбачає опитування великої кількості респондентів за допомогою стандартизованих питань, що забезпечує можливість кількісного аналізу відповідей та порівняння даних між різними групами. Інтерв'ювання відрізняється більшою глибиною отримання інформації, оскільки дослідник може уточнювати відповіді та розкривати мотивацію, ставлення чи переконання респондента. Експеримент, у свою чергу, дозволяє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між явищами, змінюючи одну або кілька незалежних змінних і спостерігаючи зміни залежної змінної.

Робота з джерелами є важливим компонентом наукового дослідження і включає пошук, відбір, критичний аналіз і систематизацію наукової літератури, нормативних документів та інших релевантних матеріалів. Джерела можуть бути первинними, що містять оригінальні дані, або вторинними, які надають узагальнення та інтерпретацію раніше зібраної інформації. Ефективна робота з джерелами передбачає вміння критично оцінювати достовірність інформації, визначати її наукову цінність і уникати упередженості.

Методи статистичного аналізу застосовуються для обробки та інтерпретації зібраних даних. Вони дозволяють кількісно описати явища, виявити закономірності, оцінити кореляційні та причинно-наслідкові зв'язки, перевірити гіпотези. До основних статистичних методів належать описова статистика, що включає розрахунок середніх величин, медіани, дисперсії та частотних розподілів, та аналітична статистика, яка використовує тестування гіпотез, регресійний аналіз, факторний аналіз та інші моделі для встановлення взаємозв'язків між змінними. Застосування статистичних методів у соціальних науках потребує уваги до вибірки, типу змінних та відповідності моделі характеру досліджуваних процесів.

Комплексне використання емпіричних методів та статистичного аналізу дозволяє досліднику отримати надійні й обґрунтовані результати, забезпечити перевірку гіпотез і вироблення практичних рекомендацій. Водночас важливо дотримуватися принципів академічної доброчесності під час збору, обробки та інтерпретації даних, що забезпечує достовірність та наукову цінність дослідження.

Методи зведення дослідних даних Процес зведення дослідних даних, отриманих на базі реалізованого емпіричного дослідження, являє собою їх систематизацію та обов'язкове встановлення існуючих якісних і кількісних взаємозв'язків і залежностей між досліджуваними чинниками. З метою обробки одержання результатів зазвичай послуговуються статистичними, табличними й графічними методами роботи. Для того, щоб кількісні показники здобутих результатів експериментальної діяльності дозволили встановити наявність певних залежностей поміж чинниками, що вивчаються, їх необхідно дещо

впорядкувати за допомогою спеціально призначених, статистичних методів ранжування і групування.

Таблиця 1 Методи збору та обробки наукової інформації, їх характеристиками та прикладами застосування.

Метод	Характеристика	Мета / що досліджує	Приклад застосування
Спостереження	Безпосереднє фіксування явищ, подій, поведінки. Може бути відкритим або прихованим, структурованим або неструктурованим.	Аналіз реальної поведінки, процесів та взаємодій без втручання.	Вивчення поведінки студентів у бібліотеці під час підготовки до іспитів.
Анкетування	Опитування великої кількості респондентів за стандартизованими питаннями.	Отримання кількісних даних для порівняння та статистичного аналізу.	Дослідження задоволеності клієнтів банку послугами.
Інтерв'ювання	Глибинне опитування, можливість уточнення та деталізації відповідей.	Виявлення мотивації, ставлення, думок респондентів.	Інтерв'ю з працівниками компанії про причини плинності кадрів.
Експеримент	Контрольована зміна однієї або кількох змінних для виявлення причинно-наслідкових зв'язків.	Перевірка гіпотез про взаємозалежності між змінними.	Вивчення впливу стилю викладання на успішність студентів.
Робота з джерелами	Пошук, відбір, критичний аналіз та систематизація наукової	Підготовка теоретичної бази, уточнення понять,	Аналіз публікацій про розвиток електронного

Метод	Характеристика	Мета / що досліджує	Приклад застосування
	літератури, документів, статистики.	обґрунтування гіпотез.	урядування в Україні.
Описова статистика	Розрахунок середніх величин, медіани, частот, дисперсії; візуалізація даних.	Опис та узагальнення отриманих даних, виявлення закономірностей.	Визначення середньої зарплати за професіями в регіоні.
Аналітична (інферентна) статистика	Тестування гіпотез, регресійний аналіз, факторний аналіз, кореляції.	Виявлення причинно-наслідкових зв'язків, перевірка гіпотез.	Дослідження залежності рівня освіти від доходу сім'ї.
Контрольні змінні	Додаткові змінні, що враховуються для виключення випадкових впливів.	Забезпечення точності висновків про причинно-наслідкові зв'язки.	При вивченні впливу соціального класу на політичну активність контролюють вік і стать.

Метод ранжування передбачає розподіл кількісних показників у чіткому порядку (скажімо, за ступенем актуальності чи значимості, або ж за послідовністю тенденцій підвищення/зниження). Завдяки ранжуванню можливо позбутися та не брати до уваги різні другорядні факти, які не чинять вплив на кінцеві результати реалізованого дослідження. Метод групування ураховує розподіл дослідних даних на базі низки отриманих показників (маються на увазі показники групування) на окремі групи, що складаються з однотипних чи споріднених за значеннями частин. Дані показники групування класифікуються на кількісні і якісні. У процесі групування за кількісними параметрами (кількісне групування) як визначальні виокремлюють ті ознаки, що цілком можливо описати кількісно (скажімо, наслідки опитування, динаміка процесів, продуктивність виконаної роботи тощо). Ознаки кількісного характеру на

практиці вимірюються за допомогою певних одиниць вимірювання, а отримані на підставі того результати, упорядковуються завдяки застосуванню деякої послідовності (збільшення, зменшення та ін.). Спосіб групування на підставі використання низки якісних ознак має назву атрибутивного. При ньому за відправну точку обирають такі властивості, які важко охарактеризувати за кількісними параметрами, проте через їх повторюваність дозволяють визначити певні тенденції. Характерним є те, що на базі якісних ознак фактично відсутня можливість вивести їх певну послідовність. Застосовувані дослідні дані реально згрупувати, взявши за основу одну чи декілька ознак. Між тим, за кількістю можливих ознак виокремлюють такі варіанти групування, як просте й комбіноване. Перше провадиться за однією ознакою (скажімо, потенційних учасників експерименту зручно розподілити за наявним стажем роботи). Другий спосіб групування конкретної множини наявних даних паралельно реалізують на базі декількох ознак (оптимальним є обраний варіант групування, що не перевищує трьох параметрів). Статистичним способом упорядковані дані, з метою більш зручного використання у майбутній діяльності, часто заносять до відповідних таблиць. Заповнені таблиці дозволяють віддзеркалити кількісні показники об'єкта, що вивчається, у більш компактній і систематизованій, візуальній формі. Подані у межах таблиці дані доволі зручно співставляти та піддавати аналізу. Сама таблиця при тому виступає не лише засобом відображення згрупованих протягом експерименту даних, проте й є своєрідним способом їх інтерпретування. З того приводу треба грамотно володіти навичками складання різних видів таблиць. Структурно кожену таблицю формують текстова й цифрова частини. Так, до першої зараховують заголовок таблиці та важливі пояснення словесного характеру. Цифрову частину наповнюють різні числові показники та табличний номер. Корисність таблиці на пряму зумовлена тим, наскільки грамотно вона побудована. Вірний вибір та розроблення структури таблиці дають можливість оптимально показати сутність занесених до неї даних і відобразити їх взаємозв'язки. Відповідно до структури таблиці розподіляються на: прості, групові, комбіновані, складені, шахові, а також окремі інші різновиди. Елементарна, проста таблиця вміщує перелік зібраних актуальних даних, які

характеризують певні сторони досліджуваного об'єкта. При застосуванні групової таблиці деякі показники прийнято групувати за конкретною ознакою. У таблиці комбінованого типу наявні фактори групуються на підставі низки притаманних об'єкту ознак, що дозволяє забезпечити кращі умови для здійснення порівняльної характеристики даних, та їх аналізу. Наступну, складену таблицю, формують за допомогою поєднання декількох простих чи групових таблиць. Таблиця шахового типу являє собою різновид комбінаційних таблиць. Шляхом її використання можна максимально відобразити взаємозв'язок між тими ознаками, що вивчаються. У наукових працях таблиці прийнято розташовувати одразу після наданого посилання на них, у текстовій частині. За умови, якщо таблиця є занадто великою та вимагає багато місця для розміщення, доцільно її винести та надати на окремій сторінці після самої сторінки з табличним посиланням. Коли таблиця з текстом не пов'язана напругу, зазвичай її наводять у частині додатків наприкінці роботи. Слід зазначити, що над таблицею обов'язково вказується назва, що стисло розкриває значення вказаних даних. Нумеруються таблиці за допомогою арабських цифр, причому порядковий номер таблиці прописують на рядок вище і в правому куті від назви. Графічний метод репрезентації емпіричних даних передбачає графічний спосіб показу певних залежностей між характеристиками об'єкта. Це дозволяє коротко, візуально віддзеркалити отримані результати досліджень, у максимально прийнятний спосіб роз'яснити цифрові дані та наявний між ними зв'язок. Через застосування зручно сформованих графіків чи діаграм можливо надати не лише конкретні дані, але й показати їх основні закономірності.

Сутність апробації в ході наукової діяльності. Поняття апробація відповідно до змістового наповнення означає «схвалення, затвердження чогось». Під ним мається на увазі критичного характеру оцінка академічною науковою громадою творчих здобутків вченого. Зокрема, оцінюванню підлягають: – застосовані методики реалізації дослідження; – отримані на проміжній стадії результати; – здобуті фінальні результати наукової діяльності. У цілому апробація результатів примушує здобувача: – додатково переглянути наукові напрацювання; – поглиблено доробити; – засвідчити доробок через

підтвердження або ж усвідомити потребу додаткового уточнення певних наукових положень та висунутих тез. Очевидно, що апробаційну частину роботи задля належного, своєчасного одержання необхідних оцінок стану дослідження на різних стадіях, обґрунтованих аналітичних висновків, доцільних рекомендацій, слід впроваджувати вже на початковому етапі. Серед найпоширеніших інструментів ознайомлення наукового співтовариства з матеріалами дисертації слід назвати: усну апробацію в ході виступів здобувача на наукових форумах, виголошення доповідей під час кафедральних засідань, активну участь у різнопланових заходах академічної громади, розробка пропозицій відповідно до теми дослідження. У свою чергу не менш актуальною є апробація у формі публікацій книжкових видань, тез доповідей на наукових конференціях, за необхідності, депонування певних частин наукової роботи тощо. Варто зазначити, що репрезентований вид матеріалу обов'язково має бути належно оформлений з урахуванням діючих вимог щодо його підготовки. Письмовий спосіб впровадження результатів дослідження Одержані результати наукових досліджень фіксуються у відповідних наукових виданнях. Наукові статті публікуються, головним чином, у наукових збірниках або журналах. Науковий журнал являє собою видання, яке включає статті, а також різноманітні матеріали досліджень теоретичного чи практичного плану, адресоване, головним чином, спеціалісту у певній сфері знань. Відповідно до цільового призначення наукову періодику прийнято класифікувати на науково-теоретичну, науково-практичну та науковометодичну. Наукові видання розподіляють на науково-дослідні та джерелознавчі. Серед науково-дослідних видань варто назвати монографії, автореферати дисертаційних робіт, препринти, тези доповідей за матеріалами наукових конференцій, збірники наукових праць. До джерелознавчих відносять документальні наукові видання, що вміщують історичні документи на підставі їх текстологічної обробки, супроводжуються коментарями, включають вступні статті, усілякі допоміжні покажчики та решту складових частин науково-довідкового апарату. Наслідки реалізованої науково-дослідної праці можуть бути застосовані з метою підготовки рефератів, наукових статей, монографій, дисертаційних робіт, написання доповідей для участі у

наукових форумах. Це дозволяє широко репрезентувати отримані результати науковій спільноті.

Види наукових публікацій

Головним і найбільш масовим різновидом публікацій за результатами дослідження вважається журнальна наукова стаття. Структура її базується на логічному, поетапному висвітленні наукової думки, аналізі та поясненні фактів, поєднаних у єдину систему. Основними структурними елементами наукової статті, для успішного досягнення поставленої мети, є її назва (заголовок), вступна частина, основна частина, висновки, список використаних джерел. Відповідно до сучасних вимог наукові статті досить часто передбачають окремої підготовки до них анотації з ключовими словами (мовою оригіналу та іноземною), а також розгорнутого іномовного реферату (переважно, англійською). Монографія – це спеціальне наукове дослідження, що представляє собою викладення певної конкретної теми/проблеми за авторством однієї, або декількох осіб. Даному виду видань притаманна розширена постановка проблеми, більша аргументованість викладених думок, доказовість положень на основі наданих посилань. Як правило, монографія включає довідковий апарат: список використаних джерел, іменний, географічний, хронологічний, тематичний покажчики тощо. Побудова монографії репрезентована автономними структурними частинами, які мають заголовки, розділи, параграфи, характерну систему кодування діаграм, схем та ін. У свою чергу заголовки/підзаголовки розділів, підрозділів передбачають наявність логічного способу викладення поданого матеріалу дослідження. За необхідності параграфи розподіляють на певні пункти. Дисертаційна праця за обраною автором проблематикою за побудовою ідентична монографії. Ключова відмінність полягає тільки у функціональному призначенні. Вона являє собою кваліфікаційну наукову роботу в конкретній науковій сфері, що включає комплексні наукові результати і базові положення, представлені вченим для прилюдного захисту, та відображає ступінь наукової новизни дослідження й особистого внеску у даній галузі. Підґрунтям дисертації виступають опубліковані наукові праці за тематикою роботи, певні винаходи, впроваджені у

практичне виробництво. Задля швидкого ознайомлення наукової громадськості зі змістовим наповненням, здобутими результатами, узагальнюючими висновками і практичними рекомендаціями, автор дисертаційного дослідження готує автореферат, у якому відображається доробок вченого відповідно до стану даної проблематики, рівень наукової новизни і практична значимість результатів, перелік опублікованих вченим праць за темою даного дослідження. Окреслені види наукових робіт вміщують відповідну анотацію – стисле викладення змістового наповнення наукової статті, реферату, монографії, дисертаційної праці. Зазвичай в анотації наводиться короткий опис твору з точки зору змісту, цілі, структури, форми тощо. Інформаційні дані щодо змісту праці, автора, читацького призначення в анотації мають рекомендаційний характер. Анотація розташовується в книгах, брошурах, тематичних планах, рекламних виданнях, бібліографічних посібниках, друкованих картках. Перед анотацією подається бібліографічний опис твору – сукупність відображених бібліографічних відомостей про документ з метою його ідентифікації. Основними формами відображення результатів наукової праці виступають тези, доповіді, матеріали наукових форумів (конференцій, конгресів, симпозіумів тощо). Вони відбивають ступінь апробації дисертаційного дослідження. Зокрема, такою платформою вважаються опубліковані праці. Оприлюднення матеріалів дисертації на наукових форумах – неодмінна умова апробації. Тези являють собою коротко, максимально точно викладені головні ідеї, основні положення наукової доповіді, інформаційного повідомлення, наукової статті та ін. Йдеться про видані до початку наукового заходу попередні матеріали, покликані ознайомити членів форуму з базовими аспектами заявленої наукової доповіді учасника. Вони включають матеріали, які раніше не публікувалися. Вимоги до тез доповіді зазвичай передбачають дотримання обсягу від 2 до 5 сторінок машинописного тексту та 1,5–2 інтервалів. Реферат містить стислий виклад змістового наповнення одного чи низки документів з конкретної проблематики. Загальний обсяг реферату залежить від особливостей теми, змісту матеріалів, цінності наведених даних та ін. Наповнення його в середньому становить 20–24 сторінки у межах від 500 до 2,5 тис. знаків. 1 друкований аркуш дорівнює 24

сторінкам машинописного тексту формату А-4. Важливою частиною науково-дослідної роботи, яка вимагає обов'язкового допоміжного оформлення, вважається винахідницька діяльність. Слід зазначити, що результати науково-дослідної роботи (новітні технологічні процеси, матеріали, технічні пристрої часто виступають предметом наукового відкриття чи важливого винаходу (наприклад, промислового зразка), як уособлення творчого характеру людської діяльності у різнопланових галузях, відповідно до впроваджуваної технології або особливостей художнього конструювання (інноваційний метод проєктування виробів промислово-виробничого призначення, застосування якого покликане сприяти створенню високоякісних продуктів).

Суттєвий відсоток наукової інформації дослідники одержують з різноманітних усних джерел (виступів у формі доповідей) на робочих і кафедральних нарадах, круглих столах, семінарах, конгресах, симпозіумах, конференціях, під час індивідуальних бесід та ін. Колоквіум – це актуальна форма групових зустрічей, де, зазвичай, в ході вільного дискутування відбувається обмін думками між дослідниками – представниками різноманітних наукових напрямів та шкіл. На даних заходах не прийнято планувати офіційних виступаючих. Симпозіум являє собою бесіду, що частково має офіційний характер, визначається попередньо підготовленими доповідями та суто імпровізованими виступами учасників, які мають право не бути присутніми під час виголошення усіх повідомлень, спілкуючись в кулуарах з колегами по науковій діяльності. Конференція – найбільш розповсюджена форма обміну інформаційними даними. В ході даного заходу певна частина учасників виступає з промовою щодо результатів теоретичних і практичних досліджень, а також надає відповіді на запитання зацікавлених осіб. Решта учасників – аудиторія, яка сприймає виголошувану інформацію на актуальні теми, і, за бажання, також бере участь в обговоренні доповідей та ставить певні запитання. Підготовлений план усної доповіді ідентичний статейному плану. Однак особливість усного мовлення потребує деяких змін форми подачі матеріалу і його змістового навантаження. Тому під час написання доповіді варто брати до уваги той момент, що частина інформаційних відомостей вміщена в супровідному аудіо-відео

матеріалі. У такий спосіб прийнято подавати, наприклад, таблиці, графіки, діаграми, які відображають з'ясовані автором залежності й тенденції. З того приводу доповідь має включати слушні коментарі до презентованого ілюстративного матеріалу, що дозволяє на 30% зменшити час виступу. Самими поважними науковими заходами вважаються наукові з'їзди і конгреси, оскільки передбачають організацію спілкування на вітчизняному, національному чи міжнародному рівнях і дозволяють розробити стратегічну політику подальшого розвитку певної сфери. Дискусія є досить плідною формою колективної генерації ідей. Озвучування абсолютно різних думок і поглядів під час неї дозволяє пояснити власну позицію на основі активізації мисленнєвої діяльності. Залученість учасника до процесу дискутування виступає ефективним методом вироблення навичок критичного мислення. Загалом наукова дискусія – якісна форма наукової творчості колективного характеру. З цього приводу потрібно чітко враховувати усі вимоги для гарантування гарних результатів. Тому учасники заходу повинні виявляти ініціативність, доброзичливість щодо обговорення аспектів роботи, яка зазнає критики. Опоненту слід дотримуватися грамотного, коректного викладення власної точки зору, точно визначати суть зробленої помилки, аргументовано обґрунтовувати способи ліквідації виявлених похибок. При цьому важливо під час критики недоліків дослідження не переходити особисту межу, поважаючи автора роботи.

Тема 6. Оформлення результатів наукового дослідження. Презентація результатів дослідження

Форма подання результатів. Курсові, кваліфікаційні роботи. Статті, тези конференцій, наукові звіти. Бібліографія та посилання. Вимоги до оформлення наукових текстів. Стандарти презентації. Публічний захист. Візуалізація результатів. Виступ перед академічною аудиторією.

Форми подання результатів наукового дослідження

Результати наукового дослідження можна представити у різних формах, залежно від мети та аудиторії:

Курсова, кваліфікаційна робота Систематизоване оформлення дослідження, яке включає: вступ, огляд літератури, методологію, результати, обговорення, висновки, список літератури. Мета: демонстрація наукової компетентності студента та його здатності самостійно проводити дослідження.

Наукові статті та тези конференцій Коротка форма результатів (стаття) або узагальнення дослідження для виступу на конференції (тези). Мета: поширення наукових результатів серед колег та обговорення результатів у професійному середовищі.

Наукові звіти Документи, що містять детальне обґрунтування, методи та результати дослідження. Мета: для організацій, фондів, урядових чи міжнародних установ.

Кваліфікаційне дослідження здобувачі готують у формі комп'ютерного варіанту рукопису. Зазначена праця вимагає дотримання цілої низки вимог щодо її написання та оформлення. На титульному аркуші кваліфікаційної роботи вказують: найменування профільного міністерства; найменування закладу вищої освіти та кафедри, на якій тривало написання роботи; прізвище, ім'я, по батькові студента; шифр та назва спеціальності студента; кваліфікаційний рівень здобувача; науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали наукового керівника і рецензента; місто, рік захисту. На початку дослідження наводять зміст, що включає усі структурні елементи роботи (вступ; заголовки розділів і параграфів; висновки; список використаних джерел; додатки (за їх наявності) із зазначенням номеру сторінки, з якої розпочинається кожна частина. У випадку наявності у праці спеціальної термінології, певних скорочень, нестандартних позначень, їх реєстр розташовується перед вступом як перелік умовних позначень чи скорочень (даний список прийнято друкувати двома колонками, в одній з яких за алфавітним принципом надаються самі скорочення, а напроти – максимально повне пояснення).

Характеристика елементів вступу кваліфікаційної роботи Загалом робота складається зі вступу, основної частини (розділів, параграфів), висновків до розділів, загальних висновків до роботи, списку використаних джерел, а також додатків. У вступній частині висвітлюється суть і загальний стан наукової

розробки проблеми, її важливість, підвалини для вивчення теми, обґрунтування потреби здійснення дослідження. Відповідно до методики тут послідовно вказуються ключові поняття наукового інструментарію магістерської праці, а саме: актуальність проблеми (шляхом критичного аналізу варіантів розв'язання проблеми чітко й підставово доводять важливість та актуальність праці задля розвитку даної наукової сфери); об'єкт дослідження (чітко формулюється одним реченням із окресленням обраного для розгляду феномена, процесу тощо; об'єкт завжди ширше предмета); предмет дослідження (знаходиться у межах об'єкта, тому завжди вужче; подається також одним реченням про особливості, умови, чинники, форми, аспекти розвитку досліджуваного явища); мета і завдання дослідження (визначають мету роботи і відповідні до неї завдання, які слід вирішити для її реалізації). При тому не бажано формулювати мету за допомогою наступних слів: «Дослідження..», «Вивчення..», «Аналіз..», оскільки вони вказують на спосіб досягнення мети, проте не на неї безпосередньо. Сама ж мета роботи, зазвичай, міцно пов'язана з назвою магістерської праці і має конкретно вказувати на те, що саме у ній розв'язується. Кількість поставлених завдань дорівнює кількості висновків наприкінці роботи; методи дослідження (прийнято наводити перелік застосованих методів дослідження із чітким зазначенням, для вивчення чого саме використовувався той чи інший метод); джерельна база (надається короткий реєстр назв основних матеріалів, на базі яких провадилося дослідження теми (неперіодичних видань – книг, періодичних видань – наукових журналів, продовжуваних видань – бюлетенів, збірників праць, архівних документів, інтернет-ресурсів тощо; за тематикою: наукових, навчальних, довідково-енциклопедичних документів та ін.); наукова новизна дослідження (стисло викладають нові наукові положення, розроблені автором; демонструють відмінність одержаних результатів від здобутих попередниками; визначають ступінь новизни зробленого дослідником внеску: вперше отримано, введено у науковий обіг, уточнено, відновлено, вдосконалено, розвинуто далі тощо); практичне значення результатів роботи (описуються перспективи практичного впровадження здобутих результатів у напрямі їх можливого застосування; повідомляється про способи використання рекомендацій в установі, на прикладі

якої здійснювалося вивчення проблеми); апробація результатів (вказуються назви і терміни наукових форумів, що відбулися – конгресів, конференцій, симпозіумів тощо, на яких виголошувалися результати дослідження, зазначаються теми доповідей); публікації (надається бібліографічний опис опублікованих тез та наукових статей у контексті письмової апробації результатів дослідження); структура роботи (вказують послідовно елементи, з яких складається дослідження: вступ, розділи, висновки, список використаних джерел із кількістю найменувань, додатки), а також обсяг основної частини (вступ, розділи з параграфами, висновок наприкінці) та загальний обсяг (включає усі елементи роботи, тобто загальну кількість сторінок).

Грамотно побудована структура роботи є умовою успішного висвітлення проблеми. Процес уточнення структури продовжується на протязі усієї підготовки дослідження. Відповідно до змін матеріалу розділів зазнає змін і побудова магістерської праці. Наповнення основної частини дослідження складають розділи, параграфи, пункти, підпункти. При цьому кожен розділ наводиться з нової сторінки. У межах основної частини здобувач має надати: – базові положення, що розкривають сутність заявленої проблеми, визначеного предмета, виходячи з мети і завдань магістерської праці; – аналіз основних положень за допомогою різних методологічних підходів до розкриття обраної тематики, та вивчення відібраних джерел; – власний погляд щодо висвітлених проблемних аспектів; – стан законодавчо-правової бази роботи шляхом аналізу нормативноправових матеріалів України, а також документів зарубіжних країн; – подальші перспективи вирішення наявних проблем. Перший розділ відкривається критичним оглядом спеціальної літератури і найчастіше має назву: «Науково-теоретичні засади дослідження», «Теоретико-методичні засади дослідження» тощо. Під час огляду наявних матеріалів виокремлюють головні періоди формування наукової думки згідно з темою дослідження. На початку вказується загальне значення заявленої проблематики. Надалі студент шляхом критичного оцінювання має проаналізувати головні джерела, в яких авторами/попередниками розглядаються питання, дотичні до теми. Даний розділ завершують стислим резюме на предмет важливості реалізації досліджень у

вказаній сфері, визначенням основних напрямків своєї роботи. Зазвичай обсяг цього розділу орієнтовно становить 15-20 сторінок (або ж 20-25% основної текстової частини магістерської праці). У наступному розділі, як правило, пояснюють вибір даного напрямку дослідження проблеми, вказують методи розв'язання завдань роботи на основі їх співставлення, завдяки чому здійснюється обґрунтування робочої методики. Здобувачем провадиться практичне вивчення моделі явища, яке розглядається. Відбувається перевірка висунутої гіпотези, внаслідок чого вона підтверджується, відповідно до поточних висновків, чи спростовується. Автор має оцінити ступінь повноти розв'язання окреслених завдань, а також перевірити достовірність встановлених параметрів через порівняння їх із положеннями зарубіжних досліджень. Останній розділ (прикладний) містить певні рекомендації щодо вирішення проблеми, оптимізації напрямку, а також перспектив подальшого розвитку досліджуваного явища. Досить часто він розробляється на прикладі функціонування певної установи, підприємства, підрозділу тощо та включає історію створення організації й характеристику структури, практичний аналіз конкретного напрямку діяльності, що є наслідком провадження попередніх етапів наукової роботи. Вимоги до окреслення пропозицій передбачають їх конкретику (повинні включати теоретичні підходи). Формулювання практичних рекомендацій ґрунтується на баченні певних заходів, застосуванні інструментів для покращення стану питання. Важливою вимогою є дотримання послідовного, логічного взаємозв'язку між складовими частинами магістерської праці. Наприкінці кожного розділу обов'язково надаються аналітичні висновки обсягом від 1 до 1,5 сторінки. Тут коротко констатуються науково-практичні результати певної частини дослідження. Не припускається переказувати зміст даного розділу, оскільки здобувач має вказати саме на наслідки проведеної роботи.

8.4. Опрацювання решти елементів кваліфікаційної праці Загальні висновки містять найбільш важливі, особисто одержані студентом, науково-практичні результати кваліфікаційної праці, із послідовним показом ступеня вирішеності поставлених завдань і аргументацією наукового значення виконаної роботи. У вказаній частині не вміщують покликання на роботи інших

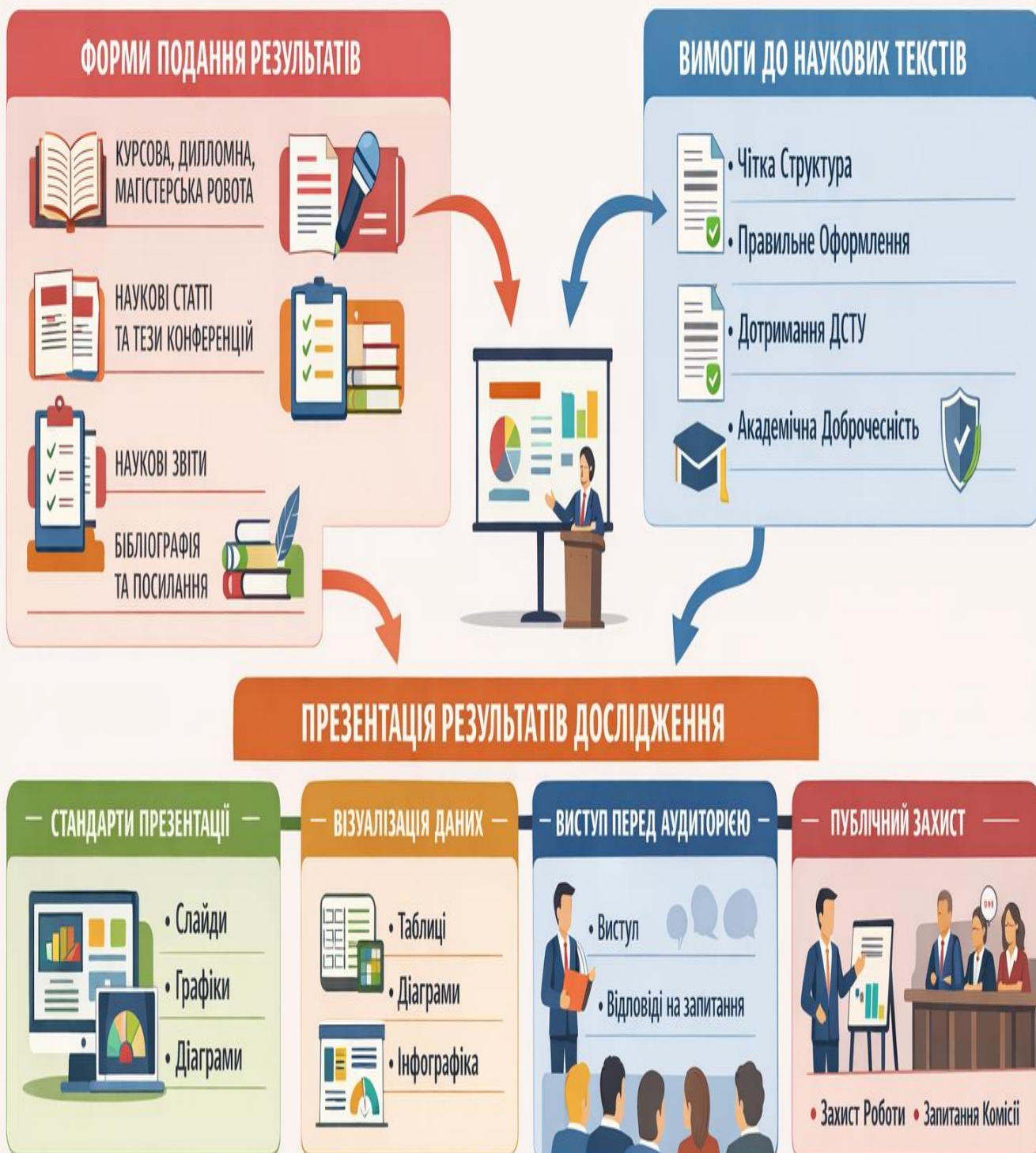
дослідників та цитатні фрагменти. Завершується магістерська праця списком використаних джерел. Він формується шляхом включення видань, на які були надані покликання в тексті роботи, а також тих, що застосовувалися в ході її написання. Список надається в алфавіті прізвищ авторів та назв творів. Іншомовні видання наводяться у наскрізній нумерації після українських за латинською абеткою. Усі джерела мають бути грамотно описані на підставі ДСТУ 8302:2015. Такий елемент, як додатки, подається після списку використаних джерел. Вони, як правило, містять допоміжного характеру матеріал, потрібний для повної картини створення уявлення про магістерську працю (діаграми, схеми, графіки, ілюстрації, світлини, таблиці тощо) і надаються виключно за потреби, у випадку, коли дану інформацію не можна розташувати у текстовій частині роботи. Додатки прийнято позначати літерами у правому верхньому куті сторінки. Для репрезентації дослідження до роботи також в окремому файлі додаються документи, які засвідчують її апробацію (копії програм наукових форумів, сертифікати участі, копії наукових публікацій тощо). Слід зауважити, що кваліфікаційна праця має бути оформлена згідно з урахуванням усіх чинних вимог.

Процедура захисту роботи з урахуванням календарного плану-графіка підготовки кваліфікаційної роботи здобувач має надавати її текст частинами науковому керівнику на поточну перевірку. У визначений графіком термін студент повинен представити цілісну, завершену роботу керівникові з метою одержання письмового відгуку. За результатами позитивного оцінювання магістерська праця допускається до попереднього захисту (розглядається на засіданні кафедри та рекомендується до захисту). У випадку негативного оцінювання роботи науковим керівником дане питання заслуховується на засіданні кафедри за його участі.

У ході передзахисту кафедрою з'ясовується самостійність виконання роботи здобувачем. Надалі магістерська робота після попереднього захисту подається завідувачу випускової кафедри на перевірку програмою онлайн пошуку плагіату. Під час представлення роботи студент додає до неї супроводжуючі документи (рецензію, відгук наукового керівника, висновок за

програмою перевірки. Дата захисту встановлюється згідно з графіком засідань ДЕК, що затверджується ректором закладу освіти, та повідомляється голові, членам ДЕК і студентам. Процедура захисту магістерської роботи включає: доповідь здобувача про зміст роботи (до 10 хвилин); включає висвітлення: актуальності теми; об'єкта, предмета дослідження; мети та завдань роботи; застосованих методів; наукової новизни; практичного значення праці; висновків та рекомендацій; запитання до автора роботи членів ДЕК (відповіді на них); виступ рецензента або оголошення рецензії (у разі відсутності рецензента); відповіді студента на зауваження рецензента; виступ наукового керівника з оцінкою представленої роботи; заключне слово студента. На підставі захисту ДЕК ухвалює відповідне рішення на предмет оцінювання роботи, присвоєння кваліфікації магістра з відповідної спеціальності і видачу диплома державного зразка. Безпосередні результати захисту магістерських праць оголошують у день засідання ДЕК по завершенні оформлення протоколу.

ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабайлов В. К., Пахомова Л. М. Методологія наукових досліджень : конспект лекцій. Харків : ХНАДУ, 2022. 56 с.
2. Білецький В. С. Методологія наукових досліджень технічних об'єктів та їх оптимізація : навчальний посібник. Київ : ФОП Халіков Руслан Халікович, 2023. 115 с.
3. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г., Флока Л. В., Горячова О. О. Методологія і організація наукових досліджень : навчальний посібник. Полтава, 2020. 160 с.
4. Бурау Н. І., Антонюк В. С., Півторак Д. О. Методологія наукових досліджень у галузі: практикум : навчальний посібник. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2021. 58 с.
5. Бхаттачарджи А., Ситник Н. Методологія та організація наукових досліджень: дослідження в соціально-економічних науках : навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2022. 173 с.
6. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків : Право, 2019. 368 с.
7. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях) : навчальний посібник. Суми : СНАУ, 2020. 220 с.
8. Методологія та методика наукових досліджень : конспект лекцій / уклад. Н. І. Каблак. Ужгород.: УжНУ, 2019. 97 с.
9. Невлюдов І. Ш., Олександров Ю. М., Андрусевич А. О., Чала О. О. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. Prague : OKTAN PRINT, 2024 468 с.
10. Пушкар О. І. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 886 с.
11. Сидоренко В. Методологія і методи наукових досліджень : навчально-методичний посібник. Біла Церква : БІНПО, 2024. 150 с.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ:

1. Законодавство України. URL: <http://www.rada.kiev.ua>; <http://www.nau.kiev.ua>; <http://www.ukrpravo.kiev.com>; <http://www.liga.kiev.ua>
2. Наука та інновації URL: <http://www.nas.gov.ua/scinn/>
3. Національна академія наук України. Офіційний сайт. URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Pages/default.aspx>
4. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
5. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти URL: <https://naqa.gov.ua>
6. Пошукова система Web of science URL: https://apps.webofknowledge.com/WOS_GeneralSearch_input.do?product=WOS&se
7. Пошукова система Scopus URL: <https://www.scopus.com/sources?zone=TopNavBar&origin=searchauthorfreelookup>
8. Український інститут науково-технічної та економічної інформації URL: <http://www.uintai.kiev.ua>

Навчальне видання

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ

конспект лекцій

Укладач: **Гончаренко Ірина Василівна**

Формат 60×84 / 16 Ум. друк. арк. 5,43.

Тираж 70 прим. Зам № ____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Г. Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490
від. 20.02.2013 р.